

Kur'an ayetleri durup dururken mi iniyordu?

ARIF TEKİN

Bazı ayetlerin sorulan sorular üzerine indiğini Kur'an'da birçok yerde geçiyor. Bazılarını da Hz. Muhammed gelişen olaylar karşısında günlük hayatla ilgili kendisi indiriyordu. Buna birkaç örnek vereyim: **"Sana ayın hilal ve dolunay haline geldiğini soruyorlar** (neden böyle olur diye). De ki: Ayın böyle olması, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir" (Bakara, 189). Başka bir ayette şöyle diyor: **"Sana içki ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde insanlar için büyük zarar ve bazı faydalar vardır; ancak zararları faydalarından büyüktür. Sana (iyilik yapmak için) ne vereceklerini sorarlar. De ki: İhtiyaç fazlasını (verin)"** Burada iki soru sorulmuş ve Kur'an tanrısı bunlara cevap mahiyetinde ayet göndermiş. Sorulardan biri içki ve kumar, diğeri de iyilik olarak neyi vermek gerektiği (Bakara, 219).

Hz. Muhammed'den önce o bölgede şöyle bir gelenek vardı: 12 Kemari aylardan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayları kutsal sayılırdı, bu aylarda savaş yasak ve günahı. Gelgelelim Hz. Muhammed'in bir grup silahlı adamları bu ayda Batn-i Nahle denilen yerde bir Mekkeliyi öldürüyor, ikisini esir alıyorlar ve mallarına da el koyuyorlar. Bu meşhur bir hadisedir ve Muhammed Medine'ye geçince onunla Mekkeliler arasında meydana gelen ilk kanlı eylemdir. Hz. Muhammed, Müslümanlardan 12 kişilik bir grubu, Abdullah b. Cahş (hem Muhammed'in halası oğlu hem de eşi Zeynep'in ağabeyiydi) komutasında keşif için o bölgeye gönderir. Bu olay, Medine döneminin 17'inci ayında meydana gelir. Bunlar, savaşın yasak olduğu aylardan biri olan Recep ayında Mekkelilerden dört kişilik bir ticaret kafilesini yakalarlar ve Mekkelilerin önemli şahsiyetlerden Hadremioğlu Amr'ı öldürürler. Ayrıca Osman ve Hakem adlarında iki Mekkeliyi de esir alırlar. Nevfel isimdeki kişi de kaçmayı başarır. Bu olayı kitaplarımda işledim. İşte Hz. Muhammed'in adamları, öteden beri kutsal sayılan bir ayda cinayet işledikleri için Mekkeliler aleyhte propaganda yaparlar: "Muhammed'in adamları kutsal ayda kan döktüler" diyorlar. Bunun üzerine Muham-

med şu ayeti indirir: **"Sana saldırmazlığın gelenek haline geldiği ayda (Recep ayında) savaşmanın hükmünü soruyorlar: De ki o ayda savaş büyük günahıdır..."** (Bakara, 217). Burada iki nokta önemli. Biri, öteden beri Araplarda hürmetli aylar sayılan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayları Muhammed'in indirdiği ayetle kudsîyetleri onaylanır. İkincisi, sorulan soru üzerine ilgili ayetin inmiş olması. Çünkü ayetin hemen başında: "Kutsal aylarda yapılan savaş hakkında senden sorarlar" diye geçiyor.

Hz. Muhammed'in 12 kişilik bir grubun başına komutan yaptığı Abdullah b. Cahş (halasının oğlu), Uhud harbinde öldürülür. Ondandul kalan eşi Zeynep binti Huzeyme ile Muhammed evlenir.¹ Hz. Muhammed bu Cahş ailesinden üç kadımla evlenmiş. Zeyd'in eşi meşhur Zeynep binti Cahş, Zeynep'in ağabeyi Ubeydullah'tan dul kalan Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ve söz konusu olan Abdullah'ın eşi Zeynep binti Huzeyme.

Burada şöyle bir durum da ortaya çıkıyor. Madem tanrı o zaman Arapların sorularını önemseyip cevap mahiyetinde ayetler yetiştiriyordu; bu modern çağda yaşayanların da soruları var. Mesela en basiti; insanoğlu bu dünyayı altüst ettikten sonra günün birinde galaksi veya uzayın başka gezegenlerine, uydulara yerleşse o zaman Ramazan ve Hac ayları nasıl tespit edilir. Çünkü bunlar ayın hilal ve dolunay haline bağlı olarak hesaplanır. İnsan ayda olunca hilal-dolunay gerçekleşmez ki. Çünkü artık ayın içinde yaşar. Yine namaz vakitleri güneşe göre ayarlanmış. Uzaya yerleşme söz konusu olduğunda bu da ortadan kalkmış olur. Ayrıca uzaya yerleşen insanların gelip de Suudi Arabistan'da hac yapmaları (diyelim o zaman hâlâ inananlar varsa) imkânsız hale gelir! Örneğin; Türkiye bir adamını Amerika'ya gönderdi, ABD astronotlarıyla birlikte uzay gezisine çıktı. Bunun maliyeti 55 milyon dolar oldu. Adamın kaç günlük yolculuğu bu kadar masraflı oldu. Gerçek bu iken uzaya yerleşenin

¹ Salihi, Kitabü Ezvaci Nebi, s. 193. Burada dipnotta ayrıca çok kaynak geçiyor.

(bugünkü şartlara göre) gelip Hac etmesi bir kere ekonomikmen imkânsız olur. Bu sorular çoğaltılabilir.

Birçok ayetin sorulan sorular üzerine indiğini Kur'an da kabul ediyor dedik ve kısa birkaç örnek verdik. Benzer örnekler Kur'an'da çok. Mesela ganimetler hakkında, yetimler hakkında ve ruhla ilgili sorular sorulmuş, ona göre ayetler inmiş. Bazılarında da soru yok; ancak gelişen olaylar ve görülen lüzum üzerine Muhammed kendisi indirmiş. İşte bu yazımda asıl üzerinde durmak istediğim budur. Konumuz, Ahzab suresi 53'üncü ayetidir. Hakkımda denilmesin ki kendine göre ayete anlam veriyor diye; ben Diyanet'in Kur'an mealinden aynen aktarıyorum: **“Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız ebediyyen söz konusu olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahdır.”** Görüldüğü gibi hem uzunca bir ayet hem de içerdiği konular ilginç ve birbirlerinden farklı.

Peki ne olmuştu da söz konusu ayette “Yemeğe çağrıldığınızda yiyin; ama hemen dağılın, sohbet için beklemeyin!” deniliyor. Yine ne olmuştu da “Muhammed'in hanımları perde arkasında dursunlar” diye ayet iniyor. Keza ne olmuştu ki, “Muhammed'in ölümünden sonra hanımlarıyla evlenmeyin, bu büyük günahdır” diye ayet iniyor! Bu soruların cevapları sağlam İslami kaynaklarda geniş bir şekilde geçiyor; bu yazımda bunları özetlemeye çalışacağım.

Ayetin ilk bölümü olan “Muhammed'in evlerine yemeğe çağrıldığınızda gidin yemeğinizi yiyin; ancak hemen çıkın...” iniş sebebinden başlayalım.

Anlatan, Hz. Muhammed'e on yıllık yaverlik yapan, ev işlerinde hizmet eden Enes b. Malik.

Bu hadisin önce orijinal Arapça metnini yazıp sonra açıklamasına geçelim.

عن أنس قال لما تزوج رسول الله زينب بنت جحش دعا القوم فطعموا ثم جلسوا يتحدثون وإذا هو كأنه يتهيأ للقيام فلم يقوموا فلما رأى ذلك قام فلما قام قام من قام وقعد ثلاثة نفر فجاء النبي ليدخل فإذا القوم جلوس ثم إنهم قاموا فاطلقت فجننت فاخبرت النبي أنهم قد انطلقوا فجاء حتى دخل فذهبت أدخل فألقي الحجاب ببني وبينه فأنزل الله تعالى يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوت النبي

Bu metinde şunları anlatıyor Enes: Hz. Muhammed Zeynep binti Cahş ile evlendiğinde, insanları düğüne davet etti. Bunlar yemek yedikten sonra oturup birbirleriyle sohbet başladılar (Nasıl olsa düğündür biz de eylenelim diye). Hz. Muhammed, onlar kalkıp gitsinler diye ayağa kalkar gibi yaptı. Buna rağmen dağılmadılar. Dağılmadıklarını görünce kendisi kalkıp gitti (dağılsınlar diye). Durumdan anlayanlar kalktılar;

ancak üç kişilik bir grup yine oturmaya devam etti. Hz. Muhammed bir daha içeri girince baktı ki hâlâ oturanlar var; onlar da sonunda gittiler. İşte bunlar yaşanırken söz konusu ayet (Düğüne davet edilen misafirleri evinden kovma ayeti) indi diyor. Hatta anlatımın bir versiyonunda: **“Hz. Muhammed'in bir ayağı kapının dışında biri içerde iken ayet indi”** diyor.

Evet; ayetin bu olup bitenler üzerine indiği, ilk başta Buhari'nin özeti ve Diyanet'in terceme ettiği Tecrid-i Sarih'te geçiyor. Buhari bunu, bazı yerlerde tam teferruatlı bazı yerlerde özet çeklinde 15 yerde ele almış. Müslim de bunu farklı yollarla işlemiş. Mezhep lideri Ahmet b. Hanbel bunu tekrar şeklinde defalarca yazmış. Ayrıca neredeyse tüm tefsirlerde ilgili ayet açıklamasında, ayetin düğün gecesi bu olup bitenler üzerine indiği geçiyor. Yine birçok Müsned, Sünen, Tabakat ve Siyer kitaplarında bunlar anlatılır/meşhur bir hadisedir.²

Gelelim yukarıdaki ayette geçen **“Peygamberin hanımlarından bir şey isterken perde arkasından isteyin”** cümlesine. Ne olmuş da böyle bir ayet inmiş; bunun da bir hikâyesi vardır.

Ayşe kendisi anlatıyor: Benle Muhammed yemek yedik. O sırada Ömer geldi, Muhammed onu da yemeğe davet etti. Biz birlikte yemek yerken; Ömer elini yemek kabına uzattı ve o sırada eli elime değince Ömer kendisi şunu söyledi: **“Ah sizin hakkınızda benim sözüm dinlense, siz kadınları hiçbir yabancı göremezdi”** dedi. Bunun üzerine söz konusu örtünme ayeti indi diyor. Artık o sırada el değince Hz. Muhammed bu ikilinin mimik ve jestlerinden olumsuz bir şey mi görmüş ki hemencecik ayetini indirmiş diye insanın aklına bu gibi şüpheler gelir. Ayşe'nin bu açıklamasının Arapça metni şöyledir:

عن عائشة كنت أكل مع النبي طعاماً في قعب فمر عمر فدعا فاكل فاصابت أصبعه أصبعي فقال عمر أوه لو أطاع فيكن ما راتكن عين فنزلت آية الحجاب

Bu rivayetin geçtiği yerler: Buhari'in Edebü-l Müfred adlı kitabında geçiyor ve Elbani, bu hadis sahihtir diye ayrıca not düşmüştür. Yine Taberani bunu iki kaynağında yazmıştır. Ayrıca birçok tefsirde Ahzab suresinin söz konusu ayetin açıklamasında geçiyor.³

² a-Buhari: Tefsir, Ahzab suresi bab 8/4691-94, Nikah bab 55/5154, 64/5163, 67/5166, Yiyecekler: 59/5466, İstizan: 10/6238-39, 33/6271
b-Müslim, Nikah bab 15/1428
c-Tecrid-i Sarih, Diyanet tercemesi c. 11/156
d-Ahmet b. Hanbel, Müsned, c. 19/80, no: 12023, c. 20/104, no: 12669, 20/136, no: 12716, 20/326, no: 13025, c.21/69, no: 13361, 21/171, no: 13538
e-Nesai, Süneni Kübra Tefsir bölümü Ahzab suresi no: 11352, c. 10/223
e-Neredeyse tüm tefsirlerde Ahzab suresi 53'te bu bilgiler var.

³ a- Elbani, Sahihü Edebi-l müfred no: 804, s. 405, Buhari, Edebü-l müfred no: 1053, s. 272
b-Nesai, Süneni Kübra c. 10/224, no: 11355
c-Taberani, Mucemi Evsat c. 3/212, no: 2947, Mucemi Sağır, c. 1/83-84
d-Heysemi, Mecmeu-l Bahreyn no: 3374, c. 6/59

Ayetin son cümlesi olan “Allah’ın resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız ebediyyen söz konusu olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır” kısmın iniş nedenine bakalım.

Yaşanan olayla ilgili rivayetin önce Arapça metni ni sunup sonra açıklamasına geçelim.

أن رجلاً من المنافقين قال حين تزوج رسول الله أم سلمة بعد أبي سلمة وحفصة بعد خنيس بن خذافة ما بال محمد يتزوج نساءنا والله لو قد مات لأجلنا السهام على نساءنا فنزلت الآية في هذا فحرم الله نكاح أزواجه من بعده وجعل لهن حكم الأمهات

Bu metinde şu bilgi var. Hz. Muhammed, Ebu Seleme’den dul kalan Ümmü seleme ile Huneys b. Huzafe’den dul kalan Hz. Ömer’in kızı Hafsa ile evlenince; münafığın biri: “**Muhammed’e ne oluyor da kendisi hanımlarımızla evlenebiliyor. Allah’a yemin ederim ki eğer kendisi ölürse biz de onun hanımları arasında oklar dolaştırırız**” diyor. Bu söz üzerine Ahzab suresi 53’üncü ayetin son cümlesi iniyor; ki Muhammed ölse de kimse onun dul kalan hanımlarıyla evlenemez diye. Yani Muhammed bu sözü duyunca; alelacele hemen yasak ayetini indiriveriyor. Hatta imam Şafii bu ayete dayanarak: “**Kim Muhammed’den dul kalan herhangi bir eşiyile evlenirse kafir olur**” diyor. Bu rivayette geçen “Münafığın biri” sözü gerçeği yansıtmıyor. Çünkü ben evlenirim diyen kişi, Muhammed’in bir numaralı adamı. Birileri, sahabilere kötü gözle bakılmasın diye bilerek bu terimi kullanmışlar. Zaten birazdan bunun gerçeğini anlatacağım. Yukarıdaki Arapça metinde ilginç bir ifade var. Adam diyor ki, Muhammed vefat ederse biz de hanımları arasında oklar dolaştırırız. Peki bu ne demek? En basit tabirle, her birimiz şu kadın benim olsun bu kadın benim olsun diyerek kavga ederiz diyor. Bu bilgiler birçok Kur’an tefsirine konu olmuştur. Mesela İbni Atiyye, Kurtubi, Alusi, Mustafa Meraği gibileri bunu işlemişler.⁴

Aslında Muhammed’in hanımlarıyla evleneceğiz diyenin, Muhammed’in kendilerine cennet müjdesi verdiği on seçme kişiden biri olan **Talha b. Ubeydullah**’tır. Diyanet’in terceme ettiği Tecrid-i Sarih’te de bu kişinin Talha olduğu rivayeti geçiyor. Bunun da önce Arapça orijinal ibaresini verip sonra açıklamasına geçelim.

قال طلحة بن عبيدالله القرشي من بني تميم بن مرة بنهانا محمد أن ندخل على بنات عمنا يعني عائشة وهما من بني تميم بن مرة والله لنن مات محمد وأنا حي لا تزوجن عائشة فأنزل الله تعالى في قول طلحة بن عبيدالله وما كان لكم أن تؤذوا رسول الله ولا أن تتكفوا أزواجه من بعده أبداً إن ذلكم كان عند الله عظيماً

⁴a-Kurtubi(h.671.ö),”el-Camiü li ahkami-l Kur’an” adlı tefsiri, Ahzab suresi ayet 53, madde 13,

b-İbni Atiyye(546/1147)”-el-Muharraru-l Veciz” adlı tefsiri, Ahzab 53 açıklaması.

c—Meraği(1952.ö),”Tefsiri-l Meraği” Ahzab 53 açıklaması.

d-Alusi (h.1270.ö),”Ruhu-l Meani” tefsiri, Ahzab suresi ayet 53 açıklaması.

Talha b. Ubeydullah: “Hz. Muhammed, eşlerinden amcam kızı olan Ayşe’nin yanına varmamıza yasak koyuyor (Çünkü Talha ile Ayşe soy olarak Temimoğulları’ndandı). Allah’a yemin ederim ki, Muhammed ölür ben hâlâ yaşıyorsam Ayşe ile evleneceğim” diyor. İşte Talha’nın bu sözü üzerine: “Muhammed’in ölümünden sonra dul kalan hanımlarıyla evlenemezsiniz” ayeti inmiş oluyor.⁵

Talha’nın Ayşe hakkında söylediği sözü aktaranlar, sahabi İbni Abbas ve Katade’dir. Bunu işleyenlerden bazıları şunlardır: İlk dönem müfessirlerinden (Kur’an yorumcularından) Mukatil b. Süleyman ve Abdurrazzka b Hemmam, tarihçi İbni Sad, Süfyani Sevri, Taberi, Begavi, İbni-l Cevzi, Fahrettin er-Razi, Kurtubi, İbni Kesir, Beyhaki...

İşte cennet müjdesini alan en seçme sahabinin terbiyesi ve Hz. Muhammed’in böylesine birine cennet müjdesi vermesi.

Türkiye’de Cuma günleri hutbelerde özellikle isimleri anılarak kendilerine dua edilen on kişiden biridir bu Talha. Onun hakkında kısa bir bilgi daha vereyim.

Bu adam Mekke’de ilk Müslümanlardan. Hz. Ali ile Ayşe arasında meydana gelen Cemel savaşında Ayşe saffında savaşırken Mervan b. Hakem tarafından öldürülür. Talha dört yerde Hz. Muhammed’in bacanağıydı. Onun hanımı Ümmü Gülsum Ebubekir’in kızıydı. Muhammed’in eşi Ayşe de Ebubekir’in kızıydı. Yine onun hanımlarından Hamne, Cahş ve Hz. Muhammed’in halası Ümeyme’den doğmaydı. Hz. Muhammed’in hanımı Zeynep de Cahş kızıydı. Talha’nın Hanımlarından Rukiye, Muhammed’in hanımlarından Ümmü Seleme’nin kız kardeşi idi. Yine bir rivayete göre Talha’nın hanımı Fer’a, meşhur Ebu Süfyan’ın kızıydı. Hz. Muhammed’in eşlerinden Ümmü Habibe de Ebu Süfyan’ın kızıydı. Sahabiler arasında buna benzer anormal-tühaf evlilik örnekleri çok; bu ayrı bir konu.

Yukarıda anlamını sunduğum Ahzab suresi 53’üncü ayetin iniş sebeplerini (sebepler hayli fazla), hangi olaylar üzerine indiğini özetlemeye çalıştım. Hz. Muhammed bu uzun ayeti farklı zamanlarda parça parça indirmiş olabileceği gibi; biriken bu sıkıntılarla ilgili toplu halde Zeynep’in düğününde de indirmiş olabilir. İşte uzun bir ayetin iniş hikâyesi.

⁵a-Ahzab suresi ayet 53’ün son cümlesi hakkında yukarıda isimleri geçen tüm Müfessirler yazmışlar..

b-İbni Sad, Tabakat c. 10/191

c-Beyhaki, Süneni Kübra Nikah bölümü bab 54/13418, c. 7/70

d-Diyanet tercemesi olan Tecrid-i Sarih, tefsir bölümü c. 11/154 dipnot ▲